

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР
АКАДЕМИЯСИ МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН
АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

Ахборотнома ОАК Раёсатининг 2016-йил 29-декабрдаги 223/4-сон қарори билан биология, қишлоқ хўжалиги, тарих, иқтисодиёт, филология ва архитектура фанлари бўйича докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган

2023-6/4

**Вестник Хорезмской академии Маъмуна
Издается с 2006 года**

Хива-2023

Бош муҳаррир:

Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.

Бош муҳаррир ўринбосари:

Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.

Таҳрир хайати:

<i>Абдуллаев Икрам Искандарович, б.ф.д., проф.</i> <i>Абдуллаева Муборак Махмусовна, б.ф.д., проф.</i> <i>Абдуҳалимов Баҳром Абдурахимович,</i> <i>т.ф.д., проф.</i> <i>Агзамова Гулчехра Азизовна, т.ф.д., проф.</i> <i>Аимбетов Нагмет Каллиевич, и.ф.д., акад.</i> <i>Аметов Якуб Идрисович, д.б.н., проф.</i> <i>Бабаджанов Хушнот, ф.ф.н., проф.</i> <i>Бекчанов Даврон Жуманазарович, к.ф.д.</i> <i>Буриев Хасан Чутбаевич, б.ф.д., проф.</i> <i>Ганджаева Лола Атаназаровна, б.ф.д., к.и.х.</i> <i>Давлетов Санжар Ражабович, тар.ф.д.</i> <i>Дурдиева Гавҳар Салаевна, арх.ф.д.</i> <i>Ибрагимов Бахтиёр Тўлаганович, к.ф.д., акад.</i> <i>Исмаилов Исҳақжон Отабаевич, ф.ф.н., доц.</i> <i>Жуманиёзов Зоҳид Отабоевич, ф.ф.н., доц.</i> <i>Жуманов Мурат Арепбаевич, д.б.н., проф.</i> <i>Кадирова Шахноза Абдухалиловна, к.ф.д., проф.</i> <i>Каримов Улугбек Темирбаевич, DSc</i> <i>Курбанова Саида Бекчановна, ф.ф.н., доц.</i> <i>Кутлиев Учқун Отобоевич, ф-м.ф.д.</i> <i>Ламерс Жон, қ/х.ф.д., проф.</i> <i>Майкл С. Энжел, б.ф.д., проф.</i> <i>Махмудов Рауфжон Баходирович, ф.ф.д., к.и.х.</i> <i>Мирзаев Сирожиддин Зайниевич, ф-м.ф.д., проф.</i> <i>Мирзаева Гулнара Саидарифовна, б.ф.д.</i>	<i>Пазилов Абдуваеит, б.ф.д., проф.</i> <i>Раззақова Сурайё Раззоқовна, к.ф.ф.д., доц.</i> <i>Рахимов Раҳим Атажанович, т.ф.д., проф.</i> <i>Рахимов Матназар Шомуротович, б.ф.д.,</i> <i>проф.</i> <i>Рўзметов Бахтияр, и.ф.д., проф.</i> <i>Садуллаев Азимбой, ф-м.ф.д., акад.</i> <i>Салаев Санъатбек Комилович, и.ф.д., проф.</i> <i>Сапарбаева Гуландам Машариповна, ф.ф.ф.д.</i> <i>Сапаров Каландар Абдуллаевич, б.ф.д., проф.</i> <i>Сафаров Алишер Каримджанович, б.ф.д., доц.</i> <i>Сирожов Ойбек Очилович, с.ф.д., проф.</i> <i>Сотилов Гойипназар, қ/х.ф.д., проф.</i> <i>Тожибаев Комилжон Шаробитдинович,</i> <i>б.ф.д., академик</i> <i>Холлиев Аскар Эргашевич, б.ф.д., проф.</i> <i>Холматов Бахтиёр Рустамович, б.ф.д.</i> <i>Чўпонов Отаназар Отожонович, ф.ф.д., доц.</i> <i>Шакарбоев Эркин Бердикулович, б.ф.д., проф.</i> <i>Эрматова Жамила Исмаиловна, ф.ф.н., доц.</i> <i>Эшчанов Рузумбой Абдуллаевич, б.ф.д., доц.</i> <i>Ўразбоев Ғайрат Ўразалиевич, ф-м.ф.д.</i> <i>Ўрозбоев Абдулла Дурдиевич, ф.ф.д.</i> <i>Ҳажиева Мақсуда Султоновна, фал.ф.д.</i> <i>Ҳасанов Шодлик Бекнўлатович, к.ф.н., к.и.х.</i> <i>Худайбергана Дурдона Сидиқовна, ф.ф.д.</i>
--	--

Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси: илмий журнал.-№6/4 (102), Хоразм Маъмун академияси, 2023 й. – 303 б. – Босма нашрнинг электрон варианты - <http://mamun.uz/uz/page/56>

ISSN 2091-573 X

Муассис: Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси минтақавий бўлими – Хоразм Маъмун академияси

МУНДАРИЖА
ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Abdullayeva D.A. Studying rhetorical sentence in terms of its semantic structure and categories	6
Akhmedova S.H., Shokulova L.B. Characteristic features of written discourse in the english language	8
Alimova S.S. Ingliz tilida otlarning kelishik grammatik kategoriyasi	10
Allaberdiev A. Buxoro o'g'uz shevalarida unli tovushlarning fonetik o'zgarishi	12
Amanlikova N.R. O'zbek va rus tillarida grammatik tizimining umumiy xususiyatlari tahlili	15
Arzieva B.A. Lexical units of funeral and mourning rites in the karakalpak and english languages	19
Avlaeva S.B. The essential role of neologisms in COVID-19 to enlarge vocabulary	21
Axmedova S.H., Mizrobova V.B. "Diskurs" terminining nazariy va amaliy xarakteristikasi	23
Azimova M.P. Theory of "concept", "conceptual semantics" and "linguistic semantics" in modern cognitive linguistics	26
Azizova N.O. The purification of violence and the translation of fairy tales	30
Baxranova D.U. Koreys tilida frazeologizmlarning tarkibiy jihatdan tuzilishi	32
Bazarova Sh.Sh. Feministik syujetda "ayol" konseptining qiyosi	35
Boboqulova G.Sh. Tohir Malikning "Shaytanat" asaridagi madaniyat xususiyatlari	39
Borasulova D.D. "Firdavs ul-iqbol" asarining o'rganilishi	41
Bozorova R.Sh. Gidropoetonimlarni qiyosiy tadqiq qilish	43
Cho'liyeva N.A. Badiiy zamon va makon muammosining o'rganilishiga doir tadqiqotlar tizimi	46
Djumayeva N.D., Abduraxmonova M. Ingliz va o'zbek xalqlari diniy qadriyatlari xususida	48
Djumayeva N.D., Murodova M. Qirol Artur haqidagi afsonalarda ingliz madaniyatining ifodalanishi	50
Elmuratova U.M. Koreys va o'zbek tillarida sifat so'z turkumining sintaktik vazifalari	53
Erbutayeva Sh.U. "O'zbek tilining izohli lug'ati" tarkibidagi ba'zi funksional ko'makchi vazifasida qo'llanilgan so'zlar tahlili	55
Eshmuradov Sh.X. Frazeologizmlar xalq dunyoqarashining timsoli sifatida	57
Fatullayeva K.R. Tibbiy birliklarning leksik-semantik munosabatlari	59
Ganiyeva Sh.A. Frazeologik kontaminatsiya masalalari	62
Ibragimov X. Nutq va xalq tili munosabati	64
Irgasheva U.A. Zamonaviy tilshunoslik doirasidagi baholash toifalariga yondashuvlar	66
Iskandarova A.R. O'zbek va rus tillarining so'z shakllanishining umumiy xususiyatlari	69
Haydarov A.A., Aminova Z.R. Ingliz va o'zbek tillarda leksemalarning konnotativ ma'nolari	71
Jarkinova T.A. Yusuf Shomansurning so'z qo'llash mahorati	74
Jumaniyozov A. Beruniy va sanskrit tili	77
Kabilova S.A. O'zbek va ingliz tillarida evfemizmlarning manipulyatsiya usullari va vositalari	80
Kasimova R.R., Alimova V.B. Cho'lponning "Kecha va kunduz" romanida badiiyat, uning yuzaga kelish omillari va mazmun-mohiyati	83
Khadjimuratova U. Functioning of diplomatic vocabulary in texts in english and russian business writing	87
Khamdamova D. The features of english pronunciation	90
Komiljonova K.G. Erkin Vohidov she'riyatida tanosib san'atining qo'llanishi	91
Madaliev D.B. Problems in translation accounting-auditing terms and analyzing terms	93
Mamatov R. Nemis adibi Gerta Myullerning poetik asarlarini shakllanishida ijtimoiy muhitning o'ziga xos xususiyatlari	96

Maxmudov R.B., Madaminova R.M. Hofiz Xorazmiy devonidagi arabcha diniy atamalar	98
Mayliyeva G.B. Ingliz tilida sifatning semantik turlari	102
Mehmonova Yu.Ch. Etnomadaniy kollokatsiyalarning kombinatorial xususiyati	104
Mirzaeva A. Types of transtextuality and its analyses	107
Muminova U.Q. “Mahbub ul - qulub”da diniy atamalarning qo‘llanishi	109
Muqimova Z.R. Turg‘un o‘xshatishlarda madaniy kodlar	112
Murodova U.A. Til va madaniyat olam manzarasini ifodalovchi vosita sifatida	115
Murtazoyeva N. Kirish so‘z va ularning morfologik xususiyatlari	117
Mustafayeva S.U., Meliqulova M.X., Xolmatova G.B. Lexical and semantic characteristics of traditional Uzbek words in English	120
Narzullayeva H.Sh. Olamning lisoniy manzarasida “ma’naviyat” konsepti	122
Nazarova L.K., Juraeva B.N., Azamova M.J. Cognitive features of intercultural words	125
Nazarova Z.K. “Yurak” somatik leksemi frazeologik birliklarning komponenti sifatida	127
Niholjonova N.I. Sa'diy She'roziy hikmatlarida insoniy fazilatlar talqini	129
Niyazmetova D.D. Ingliz va o‘zbek tillari frazeologiyasida oziq-ovqat bilan bog‘liq an‘analarning va xalq mentalitetining aks etishi	132
Nadim Muhammad Humayun Adabiy nutq tarjimasida realiyanning roli	136
Ne‘matova H.A. Nodim Namangoniyning nodir sayohatnomalari	139
O‘razboyev A.D., Otajonova F.G‘. Bir g‘azalning ming malohati	142
Omonov Sh.G. Murakkab otlar va ularning so‘z yasaliş modellarini tarjima qilishdagi qiyinchiliklar	146
Otanazarova SH.A. Iskandar – adolat va donishmandlik timsoli	148
Polvonova Sh.F. Oybek asarlarida konnotativ ma’noning turli usullarda ifodalanishi	150
Pulatova D. Murojaat shakllarining deydik vazifalari	153
Qoraev Sh. Xiva xoni Muhammad Rahimxon Feruz adabiyot kechalari va Ogahiy	156
Qudratov G‘S. Terminlar leksikaning maxsus qatlami sifatida	159
Rahmatullayeva N.E. Lingvokulturologiya – tilshunoslikning yangi yo‘nalishi	163
Ro‘zimatova D.M. Tilshunoslikda ijtimoiy maqom tushunchasi va uning o‘rganilishi	167
Sabirova B.U. Pragmalingvistik termin “Kommunikativ vaziyat” va “kommunikativ strategiya” terminlarning leksik-se mantik tahlili	170
Safarova F. N. Names of confectionery made of flour or dough in english and uzbek languages	173
Sakbaeva V.V., Yarmatova Yu.R., Ashurova N.M. Typology of verb word group in English and Uzbek languages	175
Samatova I.S. Amir Umar Khan's (Poet Amiriy)'s lyrics have a role of the superlatives	177
Saparova M.R. Some features of children’s language in fiction	180
Sapayeva B.Q. Gap shaklidagi gemeronimlarning o‘ziga xos xususiyatlari	181
SHerboeva N.J. O‘zbek adabiyotida paydo bo‘lgan dastlabki adabiy uyushmalar tarixidan	184
Shonazarova M., Madaminova Ya. Interference of fossilization in uzbek learners in acquiring english	186
Sindorov L.K. «Hibat ul-haqoyiq» dostonidagi o‘zlashma leksik qatlam haqida	188
Sodiqova S.T. Comparisons for describing human traits in the english and uzbek languages	191
Sultonova D.S. Kriminalistik mavzudagi asarlarning sub-janrlari tasnifi va ularning uslubiy o‘ziga xosliklari	192
Toshpo‘latova M.I. Ingliz adabiyotida musavvir obrazi	196
Toshxonov L. E’tiroz kategoriyasini ritorik argumentativ nutqda badiiy asarlar orqali ifodalanishi	198
Turakulova S.F. Maqollarning koreys tilini o‘rganishdagi o‘rni va ahamiyati	201
Turakulova S.F. XVII-XVIII asrlarda koreys hikoyalarida mavzu rangbarangligi	204
Turdialiyev A.X. Denov qarluqlar shevasida ko‘plik affiksining qo‘llanishi	207

Yosh	Yosh, yangi, yoshgina, avvalgi, hozirgi	9
Jismoniy xususiyatni ifodalovchi	Katak, yog'och, yumshoqqina, berk, tekis, loyqa, qattiq, pokiza, svvli, charog'on, yo'l-yo'l, tayyor (kiyim), silliq, xilma-xil, yog'och (imoratlar), ochiq, tik, to'g'ri, baquvvat, kuchli	54
Inson hatti harakatlarini ifodalovchi sifat	Umidvor, bemaolol, tajribali, barkamol, iltifotli, asov, es-hushli, beg'ubor, barkamol, sho'xchan, sirli, tanish, ehtiyotkor, mehribon, tannoziroq, olifta, behafsala, ko'ngilchan, nazokatli, notanish, tortinchoq, beixtiyor, berahm, betakalluf, yot	53
Tezlik	Tez-tez	1

Ushbu jadvalda kitobning birinchi bobidagi mavjud sifatlar keltirilgan. Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, sifatlarning ma'noviy guruhlari o'zbek va ingliz tillarida turli guruhlariga bo'lingan va ular ingliz tilida asosan yettita bo'lib: *qiymatni, hajm-o'lchovni, rang-tusni, yoshni, jismoniy xususiyatlarni, inson hatti-harakatlarini, tezlikni* ifodalovchi sifatlardir. Maqolada ingliz tilida sifatning ma'noviy guruhlari Angliyalik olim, Avstraliyaning James Cook Universiteti professori Robert Dikson tomonidan sifat so'z turkumiga berilgan klassifikatsiya asosida mashhur ingliz yozuvchisi Teodor Drayzerning asaridan misollar keltirildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. А.Мадвалиев таҳрири остида (2006-2008)
2. Griffiths, An Introduction to Semantics and Pragmatics, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2006, p.15, p.11
3. Dixon, Where have all adjectives gone?, 1982, p.115, p.15
4. Hornby, Oxford Advances Learner's Dictionary, Oxford: Oxford University Press, 2015, p.416
5. Sinclair, Collins COBUILD English Dictionary for advanced learners, Harper Collins, 2001, p.1155
6. Veronika Louru Jaga Ladu, Semantic types and Syntactic functions of adjectives in Wonderful Indonesia Articles, 2021, p.8, p.10, p.15

UO'K 81'373

ETNOMADANIY KOLLOKATSIYALARNING KOMBINATORIAL XUSUSIYATI

Yu.Ch.Mehmonova, Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi, Buxoro

Annotatsiya. *Kombinator leksikologiya leksikologiyaning bir bo'lagi sifatida sintagmalar nazariyasi, valentlik, tarkib, so'zlarning semantikasi va tarkibi munosabati, til belgilarining sintagmatikasi va til tizimining munosabati, kompozitsiya vazifalari va boshqalar bilan shug'ullanadi. lingvomadaniy kompetensiyaning yuqori ahamiyatiga ko'ra, u etnik-madaniy iboralarni o'rganadigan etnik-madaniy kombinatorial leksikologiya kabi kichik bo'limni o'z ichiga oladi - ma'lum bir etnik guruh uchun ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan voqelikni aks ettiruvchi so'zlarning kombinatsion shartli birikmalari, boshqacha qilib aytganda, madaniy o'ziga xoslikni o'z ichiga oladi. boshqa til madaniyatlari vakillari tomonidan tushunishlariga to'sqinlik qiladi. Maqolada sintagmatik munosabatlarning xususiyatlari, madaniyat yaratish uchun so'zlarning semantik xususiyatlari ko'rib chiqiladi.*

Kalit so'zlar: *Kombinator leksikologiya, ibora, etnomadaniy kombinator leksikologiya, madaniyat, sintagmatika.*

Аннотация. *Комбинаторная лексикология как часть лексикологии занимается теорией синтагм, валентностью, словосложением, семантикой слов и отношением словосложения, синтагматикой знаков языка и отношением языковой системы, функциями словосложения и т. д. В связи с высокой значимостью лингвокультурной компетентности включает в себя такой подраздел, как этнокультурная комбинаторная лексикология, изучающая этнокультурные словосочетания – комбинаторно-условные сочетания слов, отражающие социально значимую для данного этноса действительность, иными словами, содержащие культурную самобытность, что препятствует их пониманию представителями других языковых культур. В статье рассмотрены особенности синтагматических отношений, семантические особенности слов для создания культуры.*

Ключевые слова: *Комбинаторная лексикология, словосочетание, этнокультурная комбинаторная лексикология, культура, синтагматика*

Abstract. *Combinatorial lexicology, as a part of lexicology, deals with the theory of syntagmas, valence, composition, semantics of words and the relation of composition, the syntagmatics of language signs and the relation of the language system, the functions of composition, etc. Due to the high importance of linguocultural competence, it includes such a subsection as ethnocultural combinatorial lexicology, which studies ethno-cultural phrases - combinatorial conditional combinations of words that reflect socially significant reality for a given ethnic group, in other words, contain cultural identity, which prevents their*

understanding by representatives of other linguistic cultures. The article deals with the features of syntagmatic relations, the semantic features of words for the creation of culture.

Key words: *Combinatorial lexicology, phrase, ethnocultural combinatorial lexicology, culture, syntagmatics.*

Kirish. Kombinatorial tilshunoslik sohasidagi tadqiqotlar o'ziga xos xususiyati bilan tavsiflangan ma'lum belgilar tizimi sifatida so'zlarning sintagmatik munosabatlari muammosiga tabiiy qiziqish uyg'otadi. Xorijiy lingvistik an'analarda so'zlarning sintagmatik munosabatlarini o'rganish sintaktik bog'liqliklar va elementlarning tartibi o'rtasidagi aloqalarni kuzatish mavjudligi sababli sintaksisdan boshlanadi. Bundan tashqari, e'tibor lingvistik birliklarning semantik tomoniga qaratildi, natijada sintaksis va ma'no o'zaro bog'liqlikda ko'rib chiqila boshlandi. Hozirgi vaqtda kombinatorial leksikologiyaning asosi tushunchalardan iborat: valentlik – til darajasida sodir bo'ladigan til birliklarining potentsial muvofiqligi, muvofiqlik(moslik)– amalga oshirilgan valentlik yoki nutqda haqiqiy muvofiqlik, tarqatish – til birligining barcha muhitlarining umumiyliigi va kontekst-til birligining barcha muhitlaridan biri. Semantikaga oid dastlabki asarlarda leksik ma'no biror narsa yoki hodisaning odamlar ongida o'rnatilgan ko'rinishi sifatida taqdim etilgan. Hozirgi paytda o'rganishlar aniq chegaralarga ega bo'lmagan leksik ma'noning katta murakkabligini tushunish bilan amalga oshiriladi. Bu shaxslarga asosiy ma'no bilan bir qatorda kontekstdagi ma'lum bir so'z turkumi bilan nutqda amalga oshiriladigan assotsiativ qo'shimchalar majmuasi kiradi. Chiziqli turdosh so'zlarning muayyan etnik guruh madaniyati bilan bog'lanishi etnikmadaniy kombinator tilshunoslikni vujudga keltiradi.

Asosiy qism. Qo'shma gaplar nazariyasi leksikologiyaga so'z birikmasini tashkil etuvchi, lekin har doim ham alohida so'z emas, degan ma'noni anglatuvchi birikma tarkibiy qismi tushunchasini olib keladi. Masalan, “enter into a pact” birikmasi to'rta so'zdan va faqat ikkita qo'shma birikmadan iborat, chunki “into a pact” bir butun sifatida qabul qilinadi. Bu fikrni davom ettirish uchun tilshunoslar leksema va idioma birikmasidan iborat murakkab birikma tushunchasini yaratadilar. Ushbu atama tarkibiy qismlarning ichki murakkabligida ko'rinadigan oddiy va murakkab birikmalarning farqi tufayli ajralib turadi. Hoketning inson tilining kombinator tuzilishi haqidagi evolyutsion nazariyasi nafaqat akustik qurilish bloklarini iboralarga, balki keyinchalik ma'noli so'z birikmalariga ba'zi qoidalarga muvofiq birlashtirishga qaratilgan.

So'zlarning o'zaro muvofiqligi - bu potentsial belgining voqelik bilan o'zaro bog'liqligi bo'lgan ma'noning semantik xususiyatlarini aktuallashtirish usuli bo'lib, aktualizatorlar orqali tilning virtual elementlarini ma'lum nutqiy vaziyat talablariga moslashtirishdan iborat.

So'zlovchi va tinglovchi uchun o'zaro bog'liqlik alohida ahamiyatga ega bo'lib, ular matnga mutlaqo boshqacha munosabatda bo'ladi: so'zlovchi ma'nodan kontekstga o'tadi, tinglovchi esa kontekstdan ma'noga o'tadi. Ma'lumot beruvchi ma'ruzachi ma'lum til vositalarini tanlaydi. Muloqot jarayonida tinglovchi lingvistik shaklni idrok etadi, uni topib o'qiydi va shu tariqa uzatilayotgan axborotni oladi. “At that very moment, as I stood in the shadows, the green snake bit into my heart” jumlasidagi “green snake” so'z birikmasining ma'nosi “rashk” ma'nosini bildiradi. So'zlarning to'g'ri kelishi bizning ongimizda eshitilgan yoki o'qilgan iboralarni boshqa ko'plab birikmalardan ajratishga yordam beradi.

Kombinator leksikologiya doirasida nutq zanjiridagi leksik birliklarning bog'lanishiga mas'ul bo'lgan sintagmatik jihatni tan olish maqsadga muvofiq deb hisoblanadi. Bu jihat ancha murakkab tuzilishga ega, chunki selektiv va cheklovchi komponentlarni o'z ichiga oladi. Birinchisi so'zning nutq zanjirida ma'noli qo'llanishiga ishora qilsa, ikkinchisi qo'shilib kelishikning ikki tomonlama cheklanishi, leksemalarning semantik sinfi doirasida keyingi spetsifikatsiyani tartibga soladi.

Tanlangan komponentning kichik qismlarga bo'linishi so'zning biriktirilishiga cheklovlarning har xil tabiati bilan bog'liq. Denotativ-tanlama subkomponentning vazifasi voqelikning ob'yektlari va hodisalari haqidagi odatiy g'oyalarni aks ettirishdan iborat. Ma'noning denotativ komponentidagi cheklanishlar quyidagi sintagmalarda yaxshi kuzatiladi: to recite poetry, a sun beam, the grass rustling, to cook dinner va hokazo.

Konnotativ-tanlama subkomponent, masalan, gapda muayyan nutq uslubidan foydalanishni talab qiladi. “The police caught one of the most celebrated thieves last night”Kecha politsiya eng mashhur o'g'rilardan birini qo'lga oldi degan jumla to'g'ri emasdek, chunki “celebrated” so'zi ijobiy ma'noga ega. “Notorious” so'zni qo'llash to'g'riroq bo'ladi: The police caught one of the most notorious thieves last night”. Bunday holatda, o'g'ri so'zining tanlangan komponenti “celebrated” so'zdan foydalanishga to'sqinlik qiladi.

Milliy-madaniy tanlangan kichik komponentni hisobga olish zarurati leksik ma'noning xalq madaniyati va ijtimoiy hayotining o'ziga xos xususiyatlari bilan uzviy bog'liqligi bilan belgilanadi. To make mistakes, to start a fire, to deliver lectures, heavy supper, to take measures kabi so'z birikmalarining birikish tamoyilini tushuntirish qiyin. Bu birikmalar semantikaning milliy-madaniy o'ziga xosligi bilan bog'liq.

So'zning semantikasi va birikmasidagi ma'lumotlar turlari

So'z semantikasini o'rganishga zamonaviy yondashuv uning ichki shaklini murakkab shakllanish sifatida belgilashga asoslanadi, bu so'zning leksik ma'nosining tuzilishi bo'lib, turli tadqiqotchilar tomonidan turlicha atalgan bir qator tarkibiy qismlardan iborat. Masalan. axborot turlari, belgi parametrlari, ma'no jihatlari, makrokomponentlar va boshqalar. Komponentlarning ajratilishi so'zda ob'ektiv mavjud bo'lgan ma'noning real elementlarini ochib beradi. Ular yaxlit ma'no doirasida taqdim etiladi, lekin leksik ma'no tarkibini chuqur tahlil qilish maqsadida yaxlit turli qarama-qarshiliklar asosida komponentlarga ajratiladi.

Kommunikativ tilshunoslik doirasida ma'no mega-, makro- va mikrokomponentlar yig'indisi sifatida qaraladi. Megakomponentlar - ma'noning eng katta tarkibiy qismlari bo'lib, so'zning leksik (tildan tashqari voqelikni aks ettirish) va tarkibiy-lingvistik (lingvistik voqelik ma'nosida aks ettirilgan) ma'nosini ifodalaydi. Megakomponentlar o'z navbatida makrokomponentlardan - denotativ va konnotativ komponentlardan, strukturaviy-lingvistik jihatdan - funksional va grammatik qismlardan iborat. Ma'noning makrokomponentlari so'z denotatsiyasining differensial belgilarini aks ettiruvchi va so'z ma'nolarini ajratuvchi mikrokomponentlardan (semalar) iborat.

Semiotik aspektida C. Morris semantikani - belgi va sub'ekt o'rtasidagi munosabatni, sintaktikani - belgi va boshqa belgilar o'rtasidagi munosabatni va pragmatikani - sub'ektiv sifatida namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan odam va sub'ekt o'rtasidagi munosabatni ajratadi.

So'zning semantikasi va uning birikmasi o'rtasidagi munosabatni o'rganadigan kombinatoriyal semasiologiya doirasida ma'noning denotativ, konnotativ va sintagmatik makrokomponentlarini farqlash mantiqan to'g'ri keladi, bunda ikkinchisi nutqda so'zlarning biriktirilishini amalga oshirish uchun mo'ljallangan.

Sintagmatik makrokomponent ahamiyatli ko'rinadi, chunki u ma'noning denotativ yoki konnotativ qismiga kirmasdan, so'zning leksik va sintaktik birikmasiga javob beradi va uni ma'lum konstruksiyalarda ishlatishga imkon beradi.

Sintagmatik makrokomponentga berilgan so'zning boshqa so'z bilan semantik jihatdan benuqson va me'yoriy shartli birikmasining sintaktik shakllanishini tartibga soluvchi semantik va noseantik ma'lumotlar kiradi.

So'zning lug'aviy ma'nosi nafaqat uning ma'lum leksemalar bilan kelishikligini ta'minlovchi komponentni, balki ma'lum chegarada, hatto ularning kelishikligini ham taqiqlovchi muayyan cheklovchi komponentni ham o'z ichiga oladi. Bunday holat so'zning tanlov cheklovlarini ko'rsatadi, masalan, to drive a car but not *ship* (mashina haydash uchun, lekin * kema emas), chunki bu so'zlar cheklovchi semalar deb ataladi.

Sintagmatik makrokomponent quyidagi mikrokomponentlarni o'z ichiga oladi: 1) *selective*-leksemalarning ruxsat beruvchi va cheklovchi birikmalari (to pour water -suv quymoq- chunki suyuqlik bo'lgani uchun); 2) *prescriptive* - voqelik hodisalarining yagona yo'nalishini keltirib chiqaradigan- conifer wood (igna bargli o'rmon); 3) *restrictive* - so'zlarning ma'lum bir semantik toifasidagi birikmani ikki marta cheklash (an idea stroke me, but not phenomenon- bir fikr meni hayratda qoldirdi, lekin hodisa emas* va boshqalar).

Selektiv mikrokomponent ham murakkab bo'lib, atrofdagi voqelikning ob'yektlari va hodisalari (listen to music-musiqqa tinglash, white wine-oq vino va boshqalar) haqidagi g'oyalarni aks ettiradigan xususiyatlarni o'z ichiga oladi.

Prescriptive mikrokomponent tor yoki majburiy birikuvi orqali - so'z bir, ikki yoki uchta leksema bilan birikish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu, masalan, torrential rain-shiddatli yomg'ir kabi so'z birikmalarida taqdim etilgan juda tor diapazonning bir turi. Umumiy frazeologiya nazariyasiga ko'ra, bu birikma muhim konnotativ ma'noga ega, shuning uchun uning mazmuni bir ma'noga qisqaradi.

Kontekstologik nazariya doirasida leksik birikmaning o'ta torligi misollari mavjud - "doimiy kontekst" - so'zlarning qat'iy bog'lanishi, unda tarkibiy qismlarning o'zgarishi odatda istisno qilinadi yoki ma'lum sharoitlarda ko'pi bilan cheklangan. Keyin so'zlarning birikmasi ularning bir yoki ikkita so'z bilan majburiy frazeologik muvofiqligi bilan chegaralanadi. Turg'un birikmalardagi so'zlar denotativ ma'noni o'z ichiga olmaydi, chunki ular vaqt o'tishi bilan uni yo'qotadilar, masalan, to harrow the soil (tuproqni yumshatish).

Xulosa. Maqolamizdan ko'rinib turibdiki, kombinatorial leksikologiya ko'pgina lingvistik nazariyalar ya'ni, sintagma nazariyasi, valentlik, so'z birikmasi, so'z semantikasi va so'z birikmasi munosabati, til belgilarining sintagmatikasi va til tizimining munosabati, so'z birikmasi funktsiyalari va boshqalar bilan shug'ullanadi. Ushbu etnomadaniy birliklar guruh uchun ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan voqelikni aks ettiruvchi, boshqacha qilib aytganda, madaniy o'ziga xoslikni o'z ichiga olgan. Bu ularning boshqa til madaniyati vakillari tomonidan tushunilishiga to'sqinlik qiladi. Maqolada sintagmatik munosabatlarning xususiyatlari, madaniyatni yaratish uchun so'zlarning semantik xususiyatlari to'g'risida ham fikrlar oldinga surilgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Mehmonova, Y. (2022). Lexico- grammatical resources of functional equivalence in the translation of texts from english into uzbek. Eurasian Journal of Academic Research, 2(2), 349–353.
2. Chorikulovna, M. Y. (2022). Syntactic and semantic analysis of word combinations in the English and Uzbek languages. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 2(5), 199-206.
3. Rabiyeva, M. (2022). The problem of equivalence of euphemisms. Eurasian Journal of Academic Research, 2(2), 354–358.
4. Рабиева, М. (2021). Дихотомия эвфемизма и фразеологизма: Дихотомия эвфемизма и фразеологизма. Центр научных публикаций (buxdu.Uz), 7(7).
5. Tuyboeva, S. (2022). Linguistic analysis of simple sentence construction in uzbek and french. Eurasian Journal of Academic Research, 2(3), 184–187.
6. Zokirova Nargiza Savrievna. (2022). The Concept of Discourse as A Cognitive Phenomenon of Translation. Eurasian Research Bulletin, 7, 207–211.
7. Согласовательные значения существительного и прилагательного лексема в узбекском и английском языке S Safoyeva Центр научных публикаций (buxdu. uz) 5 (5)
8. Shakhnoza, T. (2022). Expression of Averbial Sentence in Uzbek and French. Pindus Journal of Culture, Literature, and ELT, 2(5), 133–138.
9. Shakhnoza, T. (2022). Learning the Polysemy of the French Noun "Souris" and the Verb "Battre". Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture, 3(6), 75-79.
10. Syntactic and semantic analysis of word combinations in the English and Uzbek languages
11. <https://scholar.google>.
12. Mehmonova Y. C. Lexical And Grammatical Collocations in the English Sentences //Eurasian Research Bulletin. – 2022. – Т. 8. – С. 43-47.
13. Деноминативные и когнитивные аспекты лексических единиц <http://journal.buxdu.uz/index.php/journ>

UDC 808.5

TYPES OF TRANSTEXTUALITY AND ITS ANALYSES

A. Mirzaeva, researcher, Bukhara State University, Bukhara

Annotatsiya. Ushbu maqolada transtekstuallik matnlarning boshqa matnlar bilan bog'liqligini anglatuvchi murakkab va ko'p qirrali tushuncha sifatida muhokama qilinadi. Bundan tashqari, uning intertekstuallik, metatekstuallik, arxitekstuallik, gipertekstuallik kabi turlari G'arb yozuvchilarining asarlari yordamida tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: transtekstuallik, intertekstuallik, metatekstuallik, arxitekstuallik, gipertekstuallik.

Аннотация. В этой статье рассматривается транстекстуальность как сложное и многогранное понятие, которое относится к способам, с помощью которых тексты соотносятся с другими текстами. Кроме того, с помощью произведений западных писателей анализируются такие его типы, интер-текстуальность, метатекстуальность, архитектурность, гипертекстуальность.

Ключевые слова: транстекстуальность, интертекстуальность, метатекстуальность, архитектурность, гипертекстуальность.

Abstract. This article discusses transtextuality as a complex and multi-faceted concept that refers to the ways in which texts relate to other texts. Furthermore, its types such as intertextuality, metatextuality, architextuality, hypertextuality are analyzed with the help of the works of western writers.

Key words: transtextuality, intertextuality, metatextuality, architextuality, hypertextuality.

Transtextuality refers to the way in which a text is related to other texts. It is a term coined by the French literary theorist Gerard Genette to describe the ways in which texts refer to and transform other texts. Transtextuality can occur in various forms, from explicit references to other works to more subtle allusions and intertextual connections. There are four types of transtextuality: intertextuality, metatextuality, architextuality and hypertextuality. Intertextuality is considered to be one the main types of transtextuality. Intertextuality is a term used in literary studies to refer to the ways in which texts are interconnected through reference, allusion, and imitation. It describes the relationships between texts, both within a single work and across different works, and how those relationships shape meaning and interpretation. There are several types of intertextuality in literature, including direct allusion, parody, pastiche, and intertextual gaps. Below are some examples of each type: Direct allusion: This is when a text explicitly references another text or author. For example: In T.S. Eliot's "The Waste Land," he alludes to Shakespeare's "Hamlet" with the line "Good night, ladies, good night, sweet ladies, good night, good night." In J.K. Rowling's Harry Potter series, there are numerous allusions to classic literature and mythology, such as the character of Sirius Black, who is named after the Dog Star in Greek mythology.

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ФАНЛАР АКАДЕМИЯСИ
МИНТАҚАВИЙ БЎЛИМИ
ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ**

**ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ
АХБОРОТНОМАСИ**

**№6/4 (102)
2023 й., июнь**

Ўзбекча матн муҳаррири:	Рўзметов Дилшод
Русча матн муҳаррири:	Ҳасанов Шодлик
Инглизча матн муҳаррири:	Мадаминов Руслан, Ламерс Жон
Мусахҳих:	Ўрозбоев Абдулла
Техник муҳаррир:	Шомуродов Журъат

“Хоразм Маъмун академияси ахборотномаси” Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлиги
Хоразм вилоят бошқармасида рўйхатдан ўтган. Гувоҳнома № 13-023

Теришга берилди: 05.06.2023
Босишга рухсат этилди: 13.06.2023.
Қоғоз бичими: 60x84 1/8. Адади 70.
Ҳажми 18,4 б.т. Буюртма: № 6-Т

Хоразм Маъмун академияси ноширлик бўлими
220900, Хива, Марказ-1
Тел/факс: (0 362) 226-20-28
E-mail: mamun-axborotnoma@academy.uz
xma_axborotnomasi@mail.ru

(+998) 97-458-28-18